

STAV ISTOČNIH OTACA PREMA RIMSKOJ STOLICI

DR TOMISLAV IVANČIĆ

Prvo tisućljeće kršćanstva bilo je ujedinjeno u nauci i autoritetu. Zato u tom golemom razdoblju suvremena Crkva može naći obilje ekumenskih nadahnuća. To jedinstvo kršćanstva nije bilo uniformirano nego pluralistički ujedinjeno. Stoga ono može pružiti također izvore, ohrabrenja i perspektive u podanašnjem »cjepkanju« teologija i autoriteta.

Svi raskoli i reformacije (ne reforme!) donosili su u prvom redu raskid s Rimskom stolicom i papinstvom. Razloge za taj raskid, oni koji su se odijelili, vide u tome što je Rimaska stolica neevanđeoski vršila vlast. Oni što su ostajali u jedinstvu s Rimskom stolicom nalazili su razloge za to u oholosti, vlastohleplju i u raznim herezama onih koji su se odijelili od toga jedinstva. Kao da se nikad nije mogao naći onaj treći, koji bi imao ulogu suca prilikom takvih razmimoilaženja. Jedni i drugi pozitivno su izgrađivali svoj vlastiti stav, dok su na one druge gledali s negativne strane. Ušančeni tako iza vlastitih pozicija ustrajali su sve do naših dana noseći u sebi rušilačku smutnju i neotklonivu sablazan. Tek ovih posljednjih desetljeća počeo se snažnije odmrzavati kruti led tvrdoglavih stavova; gotovo sve Crkve i kršćanske zajednice počele su uviđati što je pozitivno u drugih i okajavati svoj grijeh.

Čini nam se zato da je došlo vrijeme da se temeljito proučava prvo tisućljeće kršćanstva kako bi se u njemu našlo nadahnuća za hod u jedinstvo i za shvaćanje tog jedinstva. Svjesni smo da je izvor naše vjere ne samo Sveto pismo nego i tradicija, i apostolska i crkvena. Zato nam se čini da proučavanje toga prvoga jedinstvenog razdoblja kršćanstva postaje i zahtjev Crkvi i teologiji, a ne samo mogući izvor neobvezatnih nadahnuća.

Jasno je da se u jednom članku ne mogu prikazati stavovi svih Istočnih otaca. Još je očitije da je nemoguće ovamo uključiti sve pisce iz prvog tisućljeća. Ograničit ćemo se na skromne mogućnosti članka u kojemu će se barem naslutiti bogatstvo koje bi trebalo dalje istražiti.

Zadržat ćemo se baš kod *Istočnih otaca*. Istočna se Crkva prva odijelila, i to u velikim razmjerima, od Rimske stolice. Stoga nam se čini važnim uočiti koje su to snage tisuću godina držale Istok i Zapad

zajedno i koje su to snage koje su ih počele trovati i voditi do raskola. Držimo da će Istočni oci i pisci biti najbolji tumači centrifugalnih snaga, ali i pokazatelji onih snaga i putova što su vodili i držali jedinstvo. Kod njih se može jasnije i naglašenije osjetiti borba autentičnih evandeoskih sila protiv ljudskih razdvajanja.

Govorimo o stavu Istočnih otaca prema *Rimskoj stolici*. Pitanje prvenstva vlasti i vrhovnog učiteljstva Rimske stolice predstavljalo je i predstavlja znak protivljenja unutar kršćanstva. Čini se da se u toj ustanovi najdelikatnije dodiruju ljudski i Božji element. Teško ih je posve odijeliti, a opet oni idu baš zajedno. Otuda često krajnje kruti stavovi na obje strane, kako u onih koji brane tu ustanovu tako i u onih što je optužuju. Jedni ističu »stijenu«, a drugi tekst iz Evanđelja koji kaže za Petra »a ti obrativši se«. No jedno i drugo ide skupa, kao što ljudsko i božansko, grešno i sveto idu skupa u putujućoj Crkvi. Ovo bi htio biti prilog mirnijem promatranju tog pitanja.

Iako se radi samo o Istočnim ocima, svjesni smo da se njihove misli tiču sveukupnog kršćanstva.

1. IGNACIJE ANTIOHIJSKI

Prema nekim izvorima bio je drugi Petrov nasljednik na biskupskoj stolici u Antiohiji (1). Za cara Trajana (98—117) bio je s mnogim kršćanima vezan vođen u Rim gdje je očekivao smrt pred divljim zvijerima. Na putovanju kroz Malu Aziju i Makedoniju susretao se s predstavnicima raznih Crkava kojima je predavao pisma za njihove zajednice. Svih sedam njegovih pisama skupio je Polikrat.

Za nas je važan tekst iz Poslanice Rimljanima (2). Već u početku ta Poslanica nosi biljeg autoriteta. Ignacije veli da piše Crkvi koja »predsjeda u mjestu koje je područje Rimljana«. Zanimljivo je da se taj izraz »predsjeda« (prokáthetai) kaže samo za Rimsku crkvu. Za ostale se kaže da jednostavno »jesu« u određenom gradu. Izraz »u mjestu« ne želi reći da ona predsjeda samo na području rimskom. Nema povijesnog izvora po kojemu su na početku 2. stoljeća postojale neke prigradske biskupije kojima bi predsjedala Rimska crkva.

Samo malo dalje u istoj poslanici kaže Ignacije da »predsjeda sveukupnom skupu ljubavi« (prokatheméne tēs ágápes). Ovaj izraz »predsjedati« već iz konteksta ima značenje »biti na prvom mjestu«. »Ljubav« (agape) znači ovdje univerzalnu Crkvu ukoliko je bratska zajednica. Da riječ »agape« može značiti Crkvu jasno je iz Ignacijeve Poslanice Traljanima u kojoj se u 13,1 kaže: »Pozdravlja vas ‚agape‘ Smirnjana«. Također u Poslanici Rimljanima 9,1 kaže se: »agape« (umjesto Crkve u Rimu. Smisao je, dakle, da Rimska crkva drži predsjedničko mjesto univerzalne Crkve. Budući da je riječ o predsjedanju već se time nekako kaže da se radi o vlasti, iako se jasno vidi da je ta vlast među onima koji se ljube.

1 Usp. EUZEBIJE, *Historia ecclesiastica* (HE) III 22, također Origen Hom. 6 in Lc.

2 Tekst usp. Rouët de Journel, *Enchiridion Patristicum*, Herder 1962 str. 17. (EP). Usp. također ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest kršć. literature*, str. 111—112.

Ignacije u Poslanici govori i o učiteljskoj prednosti Rimske crkve. U 3,1 te poslanice veli Ignacije: »Nikad nikome niste zavidjeli, druge ste učili.« Još snažnije se taj učiteljski autoritet vidi u njegovim riječima: »Ja želim da se čvrsto drži ono što učite i zapovijedate.« Tu se odražava određeno podvrgavanje učiteljstvu Rimske stolice. Ignacije zatim priznaje da Rimskoj crkvi ništa ne nalaže, kako su to činili Petar i Pavao. U 9,1 te poslanice podsjeća Rimsku crkvu da se moli za njegovu Crkvu u Siriji. Zatim kaže da će ispražnjenu Antiohijsku stolicu umjesto biskupa držati sam Isus Krist i ljubav Rimske stolice. Ignacije sigurno ima razloga da antiohijsku stolicu ne povjerava najbližim joj crkvama, što bi bilo normalno, nego baš Rimskoj crkvi.

Zajedno s drugim Ignacijevim poslanicama Poslanica Rimljanima pokazuje da je u ono vrijeme bilo bratsko zajedništvo među crkvama i da nije bilo nesloge. Jasno se također vidi razlika između lokalnih crkava i univerzalne Crkve kao skupa ljubavi. Najviši autoritet Rimske crkve u vlasti i učiteljstvu u Ignaciju pobuđuje poštovanje i divljenje. Upravo mir među Crkvama bez nezdravih nadmetanja jasno pokazuje da autoritet Rimske stolice ne slijedi ni iz čega drugog nego iz onoga iz čega je proizišla i vjera. Petar i Pavao su temelji Rimske crkve i njena autoriteta.

2. IRENEJ

Rođen je u Maloj Aziji u 2. stoljeću (umro 202. g.). Bio je učenik svetog Polikarpa preko kojega je izravno vezan na tradiciju apostola i posebno na predaju sv. Ivana Evanđeliste (3). Poslije je prešao u Lyon i postao nasljednik mučenika i biskupa Potina na lionskoj biskupskoj stolici. Osobito se borio protiv gnosticizma, a angažirao se i u prepirci oko slavljenja Uskrsa.

Protiv gnostika brani se Irenej u svom djelu »Adversus Haereses« (protiv hereza) i kaže da je potrebno, želi li se imati sigurno pravovjerno, pitati sve Crkve. No, umjesto toga dosta je pitati samo Rimsku crkvu jer se s njom moraju u nauci slagati vjernici čitave Crkve.

Tekst koji o tome govori nije, čini se, još protumačen kako treba (4). »S ovom se naime Crkvom« (ad hanc enim) — prema kontekstu trebalo bi se raditi o Rimskoj crkvi. Ne može se raditi o čitavoj Crkvi, kao da bi ona bila prva ispred gnostičkih sekta. Irenej, naime, nigdje ne naziva gnostičke sekte crkvama.

Ima poteškoća i s izrazom »potentiorum principalitatem« (više prvenstvo). Katolici ga prevode uglavnom kao »autoritet«, drugi, npr. A. Harnack (5), kao »apostolsko podrijetlo«. Ta interpretacija je neuvjerljiva, jer u apostolstvo postavlja stupnjevanje, a istodobno ne dopušta apostolu Petru specijalno pravo. Osim toga, samo apostolsko podrijetlo ne izuzima pojedine Crkve od zabluda, kako to potvrđuje sam Irenej za Crkvu u Korintu, koju Klement privodi natrag k vjeri i slozi. Ne može se također uzeti da je riječ o kronološkoj precedenciji, jer bi

3 Usp. EUZEBIJE, HE V 20, 5 sl.

4 Usp. P. TH. CAMELOT, *Eirenaïos u LThK* 3, 773-775 tekst u: EP str. 86. Usp. također ŠAGI-BUNIĆ, *Pov. kršć. lit.* str. 456-460.

5 A. HARNACK, *Das Zeugnis des Irenaeus über das Ansehen der römischen Kirche*, 1893, 939-955.

tada crkve: jeruzalemska i antiohijska, imale prednost pred rimskom. Ne može se argumentirati ni time da ta Crkva ima dva najslavnija apostola, jer je jeruzalemska imala i Petra i Pavla i svu dvanaesticu.

Irenej veli da je »nužno« (necesse est) da se s ovom Crkvom slaže čitava Crkva. Pitanje je otkud ta nužnost. Nju je odredila Providnost i mora se ispuniti. Iz konteksta se pak vidi da je riječ o slaganju u nauci. Također se vidi da se s njom moraju slagati sve Crkve, jer se ističe da je riječ o vjernicima odasvud.

Irenej zatim kaže da se slažu zato što je u njoj (in qua) sačuvana apostolska predaja. Neki bi htjeli da se to misli na čitavu Crkvu. No to bi bilo nepotrebno ponavljanje, jer bi čitav prethodni tekst bio nekoristan.

Iz ovoga je dakle jasno da Irenej drži da Rimaska crkva ima određeno prvenstvo učenja. To imaju sve crkve zajedno, a posebna povlastica tog nepogrešivog učenja pripada Rimskoj crkvi.

Od Ireneja je sačuvana i Poslanica papi Viktoru. Oko 190. g. počele su žestoke rasprave o svetkovanju Uskrsa. Mnoge istočne crkve slavile su ga 14. nisanu, slijedeći običaj židovske Pashe koja je padala na dan smrti Gospodnje. Rimaska crkva i s njom druge zapadne crkve slavile su Uskrs u nedjelju. Običaj slavlja Uskrsa 14. nisanu potekao je još od sv. Ivana apostola. No, papa Viktor I. traži od tih crkava da se prilagode rimskom običaju. Biskup u Efezu, Polikrat, zajedno s ostalim biskupima Male Azije, protivio se tome zahtjevu, pa ga je papa Viktor I. htio ekskomunicirati. Da bi to spriječio, Irenej piše papi Viktoru I. pismo u ime biskupa Galije.

Irenej upozorava Papu da su se od starine zapadne i azijske crkve razlikovale ne samo u slavljenju Uskrsa nego i u obdržavanju prethodnog posta, ali su i tako živjele u miru. Tako među Polikarpom i papom Anicetom nije bilo sloge oko toga ali su obojica međusobno komunicirali i obojica umrli u miru, kako bi i cijela Crkva uživala mir. Anicet nije mogao uvjeriti Polikarpa da napusti slavljenje koje je primio od Ivana apostola, ali ni Polikarp papu Aniceta koji se pozivao na običaj prethodnika.

Dva elementa u tome kao da potamnjuju autoritet Rimske stolice. Apostolska tradicija Male Azije suprostavlja se prvenstvu u vlasti Rimske stolice. Osim toga, jedan biskup Zapada opominje papu i uči ga kako da se vlada u određenom sporu. Zanimljivo je da ni Polikrat ni Irenej ne poriču Rimskoj crkvi pravo da nešto takvo zahtijeva ili čak da kazni druge crkve. Iz konteksta više izvire općenito pravo da pojedine crkve mogu zadržati vlastite apostolske tradicije i da Rimaska stolica nema pravo takve legalne privilegije svojom vlašću dokidati. Određeni pluralizam u disciplinarnim stvarima bio je zakonit i nije nimalo smetao vršenju autoriteta Rimske stolice u čitavoj Crkvi.

No, o tome nešto više u idućim recima.

3. POLIKRAT EFEŠKI

Polikrat je bio biskup Efeza. Pod konac II. stoljeća postao je poznat zbog svađe s papom Viktorom I. oko slavljenja Uskrsa. Na poziv ili zapovijed pape Viktora I. sazvaio je Polikrat 190. g. sinodu svih malo-

zijskih biskupa. Na toj je sinodi odlučeno da se ne prihvati zahtjev pape Viktora I. da se slavi Uskrs u nedjelju nego da se zadrži njihov običaj, tzv. »kvartodecimanski«, 14. nisama. Papa Viktor I. je zaprijetio ekskomunikacijom našto je Polikrat reagirao vrlo oštrim pismom. Fragmenti toga pisma nalaze se u Euzebija (6).

U pismu Polikrat piše da on zajedno s biskupima održava izvorni dan Uskrsa. Oni slijede tradiciju koju su primili od apostola Filipa koji je bio u Hijerapolisu i apostola Ivana koji je umro u Efezu. Poziva se i na Polikarpa koji je bio mučenik i biskup Smirne i na mnoge druge svete. Sam Polikrat spominje sebe — da mu je već 65 godina da je zajedno s braćom analizirao cijelo Sveto pismo i da se zbog toga ne boji zastrašivanja i grižnje, jer veći od njega govorili su da se treba više pokoravati Bogu nego ljudima. Zatim piše da može nabrojiti sve biskupe koji su s njim; bio je zamoljen da ih sazove i savva ih je, a ima ih poprilično. I ti biskupi, vidjevši njega malenog, i shvativši da ne nosi uzalud sjedu kosu, jer je uvijek hodio u Kristu, složili su se s poslanicom. Polikrat drži da ima pravo, i prema Svetom pismu i prema »pravilu vjere«.

Samo je Irenejeva poslanica papi Viktoru I. zadržala papu da ne ekskomunicira Polikrata i njegove maloazijske biskupe.

Polikrat drži, a tako i Irenej, da razlike u apostolskim tradicijama ne moraju i ne mogu narušavati zajedništvo vjere. Apostolska predaja je toliko važna da Polikrat smatra da mu savjest naređuje da se suprotstavi vanjskoj zapovijedi Rimske stolice. Crkva je, naime, apostolska.

Polikrat ipak ne poriče papi Viktoru I. bilo kakvo pravo na vlast u čitavoj Crkvi. On samo smatra da Papa ne može naređivati protiv apostolske tradicije. Dakle, priznaje prvenstvo vlasti Rimskoj stolici, iako ne izričito, ali se određuje mjesto i granica te vlasti. Sam papa Viktor I. svojom nakanom da ekskomunicira maloazijske Crkve, pokazuje svoju svijest o velikoj vlasti ne samo na Zapadu nego i nad crkvama na Istoku. Istu vlast priznaje i Irenej, ali i on pokazuje na granice te vlasti. Tradicija je, naime, važnija od disciplinskih odredbi i zajedništvo u vjeri ne smije biti pomućeno disciplinskim mjerama tamo gdje se vjerno obdržava živa apostolska tradicija.

4. FIRMILIJAN IZ CEZAREJE U KAPADOCIJI

Firmilijan je bio biskup Cezareje između 230. i 268. g. Bio je jedan od najutjecajnijih crkvenih ličnosti svoga vremena. Od djela sačuvana mu je samo grčki pisana poslanica kao odgovor biskupu Kartage Ciprijanu, pisana oko 256. g. (7). Poslanica je sačuvana u latinskom prijevodu, odnosno preradi, među Ciprijanovim pismima br. 75.

U poslanici se raspravlja da li oni koji su kršteni u herezi, a zatim se obratili na pravu vjeru, trebaju iznova biti kršteni ili ne trebaju. Rimska crkva je smatrala da ne trebaju. S njom su se slagale i neke crkve n Istoku, npr. u Egiptu i Palestini. No, mnoge crkve u Aziji i Crkva u Kartagi smatrale su da je obraćene potrebno ponovno krstiti.

6 Usp. EUZEBIJE, HE 5, 24, 2—8.

7 Usp. EP str. 212, te J. A. FISCHER, *Firmilianos*, u: LTHK 4, 194. i PL 3, 1217—24.

Osobito se žestoko rimskoj odredbi i papi Stjepanu I. suprotstavio Ciprijan. Ciprijanov prijatelj Firmilijan je u poslanici Ciprijanu oštrim i grubim riječima napao papu Stjepana I.

Firmilijan piše da su se i anđeli razalostili zbog nesloge koju je prouzročila »neljudskost« i »drskost« Stjepana I. Stjepan I tvrdi da je taj običaj od apostola, a Firmilijan smatra da to ne može biti, jer su Petar i Pavao učili da treba prokleti heretike. Indigniran sam, piše Firmilijan, zbog tolike »ludosti« Stjepana I, koji nastoji zadržati sukcesiju Petra apostola na kojeg su postavljeni temelji Crkve, dok uvodi mnoge druge stijene i mnoge crkve i tako razara istinu kršćanske stijene, te tako izdaje i razara jedinstvo. Ne smije se dopustiti običaj protiv istine. Mi pak, smatra Firmilijan, držimo i istinu i običaje koje su nam predali Krist i apostoli. »Ti si gori od svih heretika, jer onima koji dolaze iz hereze ne daješ krštenje ni otpuštenje grijeha. Griješiš i još se pokraj svog nevještog znanja srdiš. Nemoj se varati«, piše Firmilijan dalje, »onaj je pravi heretik tko sam sebe odijeli od zajedništva Crkve. Dok misliš da se drugi mogu odreći tebe, ti si se odrekao njih.«

Firmilijanova poslanica je zaista oštra i čini se kao da isključuje autoritet Rimske stolice i čak primat učiteljstva te stolice. On naziva Papu ludim i kaže da ga njegova ekskomunikacija dijeli od Crkve. Neobično teški izrazi Firmilijana shvatljivi su samo kad znamo da je papa Stjepan I zaprijetio ekskomunikacijom. Iz pisma se vidi da se papa Stjepan I poziva na Petra kao stijenu i temelj jedinstva Crkve, te na Mt. 16, 18. Firmilijan ne poriče da je papa nasljednik Petrov. On čak ne niječe ni to da su Petrovi nasljednici osnove jedinstva i da imaju vlast u čitavoj Crkvi. On mu zapravo ovdje niječe neprevarljivi autoritet u učiteljstvu. No, ni tu se ne može reći da niječe općenito taj autoritet Rimskoj stolici, nego papi Stjepanu I. Čini se, naime, da je više srdžba diktirala izraze nego da je njegov teološki um htio nešto nijekati.

5. ORIGEN

Najznačajniji učitelj rane Grčke crkve. Rođen oko 185. g. u Aleksandriji, živio do 254. g.

Tekst koji je za nas značajan i koji otkriva Origenov stav o Rimskoj stolici iznosi nam Euzebije. Origen je odlazio na velika putovanja u Grčku, Malu Aziju, Kapadociju i dr. Euzebije piše da je došao i u Rim (8). Dio njegova teksta o tome doslovno glasi: »Kad je u to vrijeme Zeferin vodio Rimsku crkvu, kaže (Origen) da je negdje tada došao u Rim jer je želio vidjeti prvu crkvu Rimljana.« (9)

Grčki izraz za »prvu« glasi »ten archaiotátén«. Ovaj pridjev izveden iz riječi »arché« aludira ili na starost, dakle na podrijetlo, ili pak na autoritet. Ne može se ovdje uzeti u značenju kronološke starosti, kao da bi Rimaska crkva trebala biti najstarija od svih, jer se zna da je najstarija jeruzalemska. Dakle bit će da Origen misli na autoritet te crkve. Treba upozoriti i da on upotrebljava superlativ sa članom, što još više određuje taj autoritet. Univerzalnost tog autoriteta umanjuje riječ

⁸ Usp. H. CROUZEL, *Origenes, u: LThK 7, 1231.*

⁹ PG 20, 553.

»Rimljana«, kao da bi se radilo o prvoj Crkvi u onim, rimskim, krajevima. No, u prizvuku gornjeg pridjeva krije se ipak više od toga, univerzalnost izražena određenim superlativom.

6. DIONIZIJE IZ ALEKSANDRIJE

Dionizije je bio učenik Origenov, predstojnik aleksandrijske škole i 248. g. postao je biskup aleksandrijski. Vrijedio je za čitavo treće stoljeće kao sudac i učitelj u čitavoj Istočnoj crkvi. Za cara Valerijana bio je protjeran u Libiju. Aktivniji je bio u svim vjerskim raspravama u Crkvi svoga vremena i mnogi su problemi njegovom zaslugom bili sretno privedeni kraju. Napisao je nekoliko spisa, knjiga i poslanica. Potpuno su sačuvana samo dva pisma. Jedno Novacijanu, a drugo biskupu Bazilidesu. No, niz pisama je ostao fragmentarno sačuvan.¹⁰

Dionizije je u crkvenim pitanjima htio sačuvati jedinstvo unatoč razlikama. Tako u poslanici Novacijanu, moli protupapu da ne razdire Crkvu i time brani zakonitost pape Kornelija.¹¹ U poslanici papi Korneliju piše da je izbjegavao doći na sinodu u Antiohiju, jer je ta sinoda, kako on misli išla u prilog protupapi Novacijanu.¹² U poslanici papi Stjepanu I javlja da je stvoren mir među crkvama na Istoku u pitanju ponovnog krštenja heretika. Piše da se smirio čak i Firmilijan sa cijelom Kapadocijom i to tako da su svi prihvatili rimski običaj da ne treba iznova krstiti one što su se već krstili u herezi. Čini se da je za tu čudesnu slogu zaslužan upravo Dionizije.²³

Njegov odnos prema Rimskoj stolici posebno je izražen u poslanici papi Ksistu II 258. g. u kojoj doslovno piše: »Zaista, brate, potreban mi je savjet i molim tvoje mišljenje da ne bih možda krivo mislio u poslu koji mi je dopao.« Radilo se, naime, o ponovnom krštenju žene koja je iz hereze pristupila Crkvi i neprestano zahtijevala krštenje.¹⁴ Uz to Dionizija su pred Papom optužili njegovi svećenici i vjernici da naučava triteizam. Dionizije je u poslanici Papi tumačio i korigirao svoja mišljenja. Iz svega se vidi da Dionizije poštuje i priznaje prvenstvo Rimske stolice u učiteljskoj službi i njezino prvenstvo uopće. Treba istaknuti da je riječ o jednoj od glavnih biskupskih stolica na Istoku, o Aleksandriji. Dionizije je sam bio učitelj, teolog i biskup. Vidi se da on mir Crkve vidi u slaganju svih crkava s Rimskom stolicom. Zato je čak i slučaj Firmilijana, inače neobičan i gotovo protivan prvenstvu Rima, bio sređen, i to onako kako je učio papa Stjepan I.

7. MARCEL IZ ANCIRE

Marcel (Markellos) biskup Ancire sudjelovao je na sinodi u Anciri 314. g. i u Niceji 325. g. Umro je oko 374. g. Zajedno s Atanazijem borio se protiv arijanaca. Optužen da je pristalica sabelijanizma i ebio-

10 Usp. P. TH. CAMELOT, *Dionysios v. Alexandrien u: LThK* 3, 401.

11 Usp. EUZEBIJE HE 6, 45. PG 10, 1296.

12 Usp. EUZEBIJE HE 6, 46. PG 10, 1311—14.

13 Usp. EUZEBIJE HE 7, 5. PG 10, 1313.

14 PL 5, 96.

nizma, bio je na carigradskoj sinodi 336. g. i na sinodi u Antiohiji 341. g. osuđen i prognan. No on se pozvao na papu Julija I koji ga je zajedno s rimskom sinodom uzeo u zaštitu. Papi je poslao i ispovijest o svojoj vjeri. U pismu papi pripominje da su ga euzebijanci optužili zbog hereze: »Zato sam smatrao da je nužno da dođem u Rim i pripomenem ti, da one koji su pisali protiv mene pozoveš na sud, da kad oni stignu, dvojica mojih ih uvjere.«¹⁵ Budući da Euzebijanci uopće nisu stigli u Rim, on iznosi papi ispovijest vjere.

To je potvrda da je na Istoku bilo uvjerenje da se protiv odluka raznih sinoda i autoriteta na Istoku pojedinac može pozvati na sud Rimske stolice. Marcel je, naime, bio skinut sa biskupske stolice. Zajedno s Atanazijem i još nekima u istom sporu to je prvi put da jedan biskup Istoka apelira na rimskog papu kao suca. Nije riječ samo o jurisdikcijskom nego i učiteljskom predmetu. Marcel naime ne samo da traži od pape da prosudi u pitanju njegove biskupske stolice nego i u pitanju njegove pravovjernosti.

8. EUZEBIJANCI

340. g. Atanazije, biskup Aleksandrije, morao je pobjeći sa svoje biskupske stolice, jer su na njegovo mjesto postavili euzebijanci svoga kandidata Grgura. Atanazije je otišao papi Juliju I. da papa bude sudac. Euzebijije iz Nikomedije napisao je papi Juliju pismo i moli ga da presudi o svrgavanju Atanazija koje je odredila sinoda u Tiru 335. g. U međuvremenu došli su u Rim i drugi biskupi koje su euzebijanci svrgnuli, a s kojima je papa komunicirao. To su Pavao Carigradski, Marcel Ancirski i Asklepa iz Gaze. Papa je napisao euzebijancima pismo u kojem ih kori i svrgnute biskupe smatra zakonitima. Euzebijanci su se tada sabrali u Antiohiji i papi Juliju I poslali pismo puno ulagivanja. U njemu euzebijanci priznaju »da Rimsku crkvu svi smatraju veličanstvenom i da je ona dakako od početka bila boravište apostola i metropola pravovjernosti«. No dalje pišu da su učitelji vjere dolazili s Istoka. Papi zatim obećaju da će biti mir — potvrdi li njihovo mišljenje. Ne učini li to oni će mu se, kako najavljuju, oprijeti.¹⁶

Kako vidimo, tom prilikom na papu apeliraju ne samo pravovjernici nego i heretici. Ali heretici sud pape priznaju samo kad je za njih povoljan. Važno je ipak da oni uopće apeliraju na Rimsku stolicu i prema tome smatraju da ta stolica ima vlast rasuđivanja među biskupima i crkvama. I njihovo ulagivanje i pokušaji da papu strašenjem prisile da stane uz njih potvrđuju važnost suda i autoriteta Rimske stolice.

9. KONCIL U SARDICI

343. g. sa sinodom u Sardici završava prvi veliki dio svađe, koji je nastao zbog arijanizma, i istovremeno se pojavljuju klice budućeg raskola u Crkvi. Osim pitanja kršćanske nauke ovdje su riješena i neka pravno-crkvena pitanja. Tako kanon 3. (3—5.) određuju pravo apeliranja s bilo koje strane na sudski autoritet Rimske stolice, da bi

¹⁵ PL 8, 915. usp. također O. PERLER, *Markellos v. Ankyra* u: LThK 7, 4—5.

¹⁶ Usp. PG 67, 1049—56.

se na taj način počastila uspomena na sv. Petra. Dok neki biskup apelira na papu, njegova stolica mora biti prazna. Pošto bi papa primio apel mogao je od biskupa u određenoj provinciji sastaviti sudsko vijeće ili poslati svog legata koji bi predsjedao jednom višem sudu ili pak prijašnju odluku potvrditi. Tim se dakle kanonima utvrđuje i za crkve Istoka pravo apela na Rimsku stolicu.

Iako se ta sinoda odnosi u prvom redu na Zapadnu crkvu, ono što je odlučeno vrijedi i za Istočnu. Na sinodi su bili i potpisali sinodalne odluke i mnogi istočni biskupi, kao Atenodor iz Plateje, Dionizije Elijski, Hermogen, Plutark, Asterije iz Arabije, Diodor iz Teneda, Atanazije iz Aleksandrije, Marcel iz Ancire i Asklepa iz Gaze.¹⁷

S te sinode poslano je pismo crkvi Egipta u kojemu između ostalog piše: »Pravednost suda brata i subiskupa našeg Julija jasno se vidjela upravo u tome, što nije donosio svoju odluku po krivom savjetu nego je to učinio s dužnom pažnjom, kako ne bi bilo nikakve sumnje u zajedništvo našeg brata Atanazija. On je naime imao za sebe osamdeset biskupa koji su bili istiniti svjedoci... Zbog toga su svi biskupi odlučili da s Atanazijem kao nevinim uspostave čvrsto i stalno zajedništvo.«¹⁸

Biskupi su sa sinode poslali pismo i papi Juliju I u kojem između ostalog pišu: »Čini nam se najbolje i vrlo zgodno ako se odredi da svećenici iz pojedinih Gospodnjih provincija prizivlju na glavu, tj. na stolicu Petra Apostola.«¹⁹

Koncil u Sardici je dakle službeno odredio, uz prisutnost mnogih istočnih biskupa, da Rimaska stolica, zbog uspomene na sv. Petra, bude glava i sudište na koje mogu prizivati biskupi čitave Crkve. Papa smije intervenirati i protiv odluke o svrgavanju nekog biskupa. Dokle god nije donio odluku, ne smije se na spornu biskupsku stolicu staviti ni jedan biskup. To su prava i vlast koje nije imao ni jedan biskup, a koje je Rimaska stolica, više ili manje jasno, imala već od početka.

10. BAZILIJE VELIKI

Ubrzo pošto je izabran za biskupa Cezareje u Kapadociji, 374. g. Bazilije je poslao mnoga poslanstva kako zapadnim biskupima tako i papi Damazu. Molio ih je da pomognu Istočnoj crkvi u teškom progonu, što ga je vršio car Valent, a koji je čak i vojnom silom išao na ruku arijancima. Crkva Zapada je naime za cara Valentijana I. i cara Gracijana imala religiozni mir i sačuvala pravovjerje. Bazilije ih moli da pošalju poslanike da na samom mjestu vide kako stvari stoje. Moli ih da napišu bar prijateljska pisma ili neka u carskoj palači apeliraju za njih.

Bazilije piše i da je Eustahije rehabilitiran na svojoj biskupskoj stolici od sinodalnih otaca u Tijani, i to zbog poslanice pape Liberija. Također piše da su Bazilije i ostali biskupi primili takozvani »Tomum fidei« koji radi o Trojstvu, a što je poslala Rimaska stolica. Bazilije moli papu Damaza da piše svim Istočnim crkvama da se oni koji su osumnjičeni za herezu ili poprave ili ekskomuniciraju. Zanimljivo je da Bazilije izjavljuje da je nauka zapadnih biskupa uvijek pravovjerna.

17 Usp. Denz. 57b, 57c, 57 d.

18 PG 25, 320.

19 PL 8, 922.

Bazilije se ipak žali da se zapadni biskupi nedovoljno brinu o događajima na Istoku. Zbog toga se čini da se Bazilije često u pitanju zajedništva ne slaže s njima pa čak ni s praksom Rimske crkve. Tako je papa Damaz držao zajedništvo s Marcelom iz Ancire i Eustatijem iz Sebaste, dok je Bazilije s njima prekinuo zajedništvo. Osim toga i Rim i aleksandrijska stolica smatrali su antiohijskog biskupa Paulina zakonitim a Bazilije ga je držao za nepravovjernoga. S druge strane Bazilije je bio u zajedništvu s Melecijem, a Melecija su Rim i Aleksandrija odbacivali kao sumnjivog zbog hereze.

U Bazilijevim pismima ne može se naći nešto specijalno ni za autoritet ni protiv autoriteta Rimske stolice.²⁰ Više se čini kao da se radi o dijalogu dvaju patrijarhata. Zanimljivo je ipak da je Bazilije smatrao da oko mnogih stvari crkvene nauke i discipline može biti razlika u mišljenju i stavu, a da to ne dovede do raskida zajedništva sa Zapadom, napose s Rimskom stolicom.

11. GRGUR NAZIJANSKI

Grgur je rođen 330. g. a umro je 390. Poznati je crkveni naučitelj, nazvali su ga »teologom«. Jedan je od najjačih govornika u Crkvi. Zajedno s Bazilijem studirao je u Ateni gdje je sreo kasnijeg cara Julijana. Poslije se krstio i ubrzo zatim bio zaređen za svećenika, a potom izabran za biskupa. Često se povlačio u osamu kako bi studirao i molio. Rufin iz Akvileje smatrao ga je normom pravovjerja. Među mnoštvom njegovih djela ima i oko četiri stotine pjesama. U pjesmama u kojima pjeva o svom životu, nalazimo i njegove poglede na Rimsku stolicu.

Kaže da ne postoje dva sunca, ali da postoje dva Rima koji svijetle Zapadu i Istoku, i to u civilnom smislu, a zatim: »Što se tiče vjere, stari Rim od davnine i sada ide pravim putem upravljajući čitav Zapad spasonosnom naukom. Tako je i pravo jer on svima predsjedja, i njeguje svaku Božju slogu.«²¹ Čini se da izrazom »koji svima predsjedja« (ten proedron tón holon) želi potvrditi primat Rimske stolice u cijeloj Crkvi. On ima dužnost i da utvrđuje mir i slogu među crkvama. Jedno i drugo dakle želi reći da je Grgur svjestan da je Rimski stolica vezana brigom za čitavu Crkvu. Za njega je to nešto sasvim svagdašnje i normalno, nešto što je u biti odnosa među crkvama, kao nešto što je jednostavno takvo već po Svetom pismu.

(Nastavlja se)

ZUSAMMENFASSUNG

In diesem Artikel wird die Beziehung der Kirchenväter des Ostens zum heiligen Stuhl behandelt. Obwohl die Kirchen im Osten durch eigene apostolischen Traditionen stark geprägt sind, ist ihre Beziehung zum römischen Stuhl dadurch keineswegs gemindert, sondern sehr aktiv. Sie erkennen ihr auf dem hl. Petrus gegründetes Fundament und bekennen sich darum zu ihrem primitiellen Charakter in Sachen der Lehre und Disziplin. Dies alles wird aus den Schriften der Kirchenväter herausgestellt.

²⁰ Usp. PG 32, 433—993.

²¹ PG 37, 1068.